

دخترها چه کتاب‌هایی می‌خوانند، پسرها چه کتاب‌هایی؟

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

Deborah Langerman

مینا اخباری آزاد

Books & Boys:

Gender Preferences and Book Selection
School Library Journal, March 1990

علاقه کودکان پیش‌دبستانی به خواندن داستان‌های قالبی (کلیشه‌ای)، در مقابل داستان‌های غیرقالبی و میزان به خاطر سپاری آن‌ها می‌پردازد. محققان چنین اظهار کرده‌اند که: فرضیه به این نحو به اثبات رسید که انتخاب داستان‌ها با در نظر گرفتن یک ویژگی که همان کلیشه‌ای بودن داستان است، در پسرها و دخترها متفاوت است. دخترها ترجیح می‌دهند داستانی را انتخاب کنند که در آن، یک شخصیت مؤنث و «کوششی زنانه» مطرح شود. معمولاً دختران به خواندن داستان‌های دارای شخصیت مذکر، کنش‌گرا و مردانه راغب نیستند.

این امر نشان می‌دهد که تبعیض‌های جنسی کلیشه‌ای که در سال‌های ابتدایی کودکی وجود دارد، تأثیر خود را در سال‌های میانی آشکار می‌کند. «مری واتسون»، در تحقیقی که با عنوان «تفاوت در انتخاب کتاب‌های سرگرم‌کننده» بین دانش‌آموزان پسر و دختر مقطع راهنمایی انجام داد، به این نتیجه رسید که گرچه تفاوت‌های بسیاری بین کتاب‌هایی که دخترها و پسرها برای سرگرمی

در این مقاله، کوشش شده تا با توجه به موضوع جنسیت، قدمی فراتر از دیدگاه‌های رایج در انتخاب کتاب برداشته شود و علاوه بر آن، خلاصه‌ای از پژوهش‌هایی که درباره تفاوت مواد خواندنی پسرها و دخترها و رابطه این تفاوت با مهارت مطالعاتی در افراد مختلف انجام شده است، ارائه می‌شود. هم‌چنین، به تحقیقی پرداخته می‌شود که به تجزیه و تحلیل دسترس پذیری بیشتر مواد خواندنی برای پسرها می‌پردازد و نیز دیدگاه‌های جنس مؤنث را در مقابل اصول اخلاقی جنس مذکر بررسی می‌کند.

تبعیض پژوهشی

این فرضیه که پسرها کتاب‌هایی را برای مطالعه انتخاب می‌کنند که با کتاب‌های انتخابی دخترها متفاوت است، تنها می‌تواند بخشی از فرضیه‌ای باشد که باید به اثبات برسد. نمونه چنین تحقیقی، توسط «جری جانن کراپ» و «چارلز اف، هالورسن»^۲ در سال ۱۹۷۹ در دانشگاه «جورجیا» انجام شد. این پژوهش، به

پيچيدگي‌هاي بيشتري در انتخاب کتاب از خود نشان مي‌دهند. او هم‌چنين، کشف کرده که در بين پسرها، تمايل بيشتري به خواندن کتاب‌هاي داستاني (که انتخاب اول دخترهاست) وجود دارد. در حالي که تعداد دخترهايي که مايلند کتاب‌هاي غيرداستاني بخوانند (که انتخاب اول پسرهاست) کم‌تر است. اين يافته، خلاف اعتقاد رايج در بين اکثر مردم است که تصور مي‌کنند دخترها کتاب‌هاي مورد علاقه پسرها را مي‌خوانند، اما پسرها کتاب‌هاي مورد علاقه دخترها را نمي‌خوانند.

براساس نتيجه روشني که بسياري از پژوهش‌ها در اين زمينه گرفته‌اند، پسرها و دخترها به انتخاب‌هاي متفاوتي در زمينه مطالعه تمايل دارند، اما دليل اين امر هنوز روشن نشده است. اين سؤال هم‌چنان مطرح است که آيا تفاوت در انتخاب کتاب بين پسرها و دخترها، هم‌چنان که رشد مي‌کنند، بيشتري مي‌شود يا کم‌تر و اين که آيا اين تفاوت‌ها نقشي در توانايي مطالعه در کودکان دارد؟ موصح به نام‌هاي «کراپ» و «هالورسون»^۴ در تحقيقي که روي کودکان خردسال انجام داده‌اند، به اين نتيجه دست يافته‌اند که دليل انتخاب يک کتاب براي مطالعه در بار اول، مي‌تواند علت خواندن آن کتاب براي دومين بار هم باشد. باوجود اين که چنين ارتباطي، خلاف چيزي است که کسی انتظار آن را داشته باشد، محققان بر اين عقیده‌اند که: «در اکثر موارد، کودکان به طور هم زمان به دو داستان مورد علاقه‌شان فکر مي‌کنند تا به يک داستان». اين يافته، با فرضيه يک محقق ديگر تضاد دارد که بر اين باور است که يک موضوع، به اثر نامطلوبي روي علاقه کودک نسبت به مطالعه باقي مي‌گذارد (وحتي ممکن است روي توانايي خواندن کودک نيز اثر منفي داشته باشد).

انتخاب مي‌کنند، وجود دارد، شباهت‌هايي نيز در اين گزينش‌ها يافت مي‌شود. واتسون مي‌نويسد: «دخترها، نسبت به پسرها، بيشتري داستان‌هايي را با موضوع‌هاي خانوادگي براي مطالعه انتخاب مي‌کنند. هم‌چنين، دخترها بيشتري داستان‌هاي عاشقانه و تاريخي را ترجيح مي‌دهند. در حالي که پسرها بيشتري کتاب‌هاي درباره حيوانات و با موضوع‌هاي علمي مي‌خوانند.» دو نتيجه مهمي که در تحقيق قبلي به آن اشاره‌اي نشده، عبارت است از: ۱- دخترها بيشتري به خواندن کتاب‌هاي تمايل دارند که نويسنده آن‌ها زن است و پسرها بيشتري کتاب‌هايي را ترجيح مي‌دهند که نويسنده آن‌ها مرد است، هم‌چنين، دخترها هرچقدر به سن بلوغ نزديک‌تر مي‌شوند، بيشتري کتاب‌هايي را انتخاب مي‌کنند که نويسنده آن‌ها زن است و ۲- دانش‌آموزان هم‌چنان که بزرگ‌تر مي‌شوند، علاقه کم‌تري به خواندن موضوع‌هاي غير داستاني نشان مي‌دهند.

پژوهشي که به بررسي علاقه و مطالعه کودکان در سنين بالاتر مي‌پردازد، معمولاً يکبار انجام مي‌گيرد و سپس به دست فراموشي سپرده مي‌شود. در حالي که مي‌توانيم چنين تصور کنيم که علاقه به مطالعه در پسرها و دخترها، با بالا رفتن سن شان تغيير مي‌کند. هم‌چنين مي‌توانيم فرض کنيم که تغييرات اجتماعي نيز بر اين علاقه‌مندی‌ها تاثير مي‌گذارد.

پژوهش‌هاي جديد نشان مي‌دهد که تفاوت در انتخاب مواد خواندني، بين پسرها، دخترها باقي مي‌ماند. يکي از اين پژوهش‌ها نشان مي‌دهد که دخترها بيشتري داستان‌هاي افسانه‌اي و خيالي را ترجيح مي‌دهند. درحالي که پسرها کتاب‌هاي «فوق قهرماني»، فکاهي، داستان‌هاي علمي، کتاب‌هاي عامه پسندي، کارتون، خنده دار و مهيج و رنگي را ترجيح مي‌دهند.

تفاوت جنسي

نويسنده‌اي به نام «گلندا. تي. چايلدرس»،^۵ در مقاله‌اي با عنوان «تفاوت جنسي در کتابخانه: کتاب‌هاي متفاوت براي پسرها و دخترها»، به بررسي اين موضوع پرداخته که اين «تفاوت»، از چه زماني در دوران کودگي آغاز مي‌شود؟ نويسنده معتقد است که براساس نظريه «دوره کمون (نهفتگي)» فرويد، دخترها و پسرها (در حدود هشت سالگي)، علايق شخصي شان را کنار مي‌زنند و از الگوهاي جنس خود پيروي مي‌کنند. نويسنده در اين باره چنين ادامه مي‌دهد:

«براساس اين نظريه، پسرها بيشتري کتاب‌هايي را انتخاب مي‌کنند که جنبه خبري و اطلاعاتي دارند تا بتوانند از اين طريق، قابليت‌هاي فطري خود را براي تسلط بر دنياي بيروني به کار گيرند. در حالي که دخترها به طور ذاتي به مطالعه آثار داستاني تمايل نشان مي‌دهند تا بتوانند پيچيدگي‌هاي روابط انساني را درک کنند. گرچه نقاط مشترک بسياري در زمينه انتخاب کتاب، بين خوانندگان جوان وجود دارد. الگوي وابسته به تفاوت‌هاي جنسي، در طول روند رشد کودک به بزرگسالي آشکارتر مي‌شود.»

چايلدرس معتقد است با توجه به تئوري‌هايي مانند فمينيسم^۶ و رفتارگرايي، اين نوع تفاوت‌ها در علاقه به خواندن، حاكي از تفاوت‌هاي جنسي بين افراد نيست. البته، مي‌توان به نمونه‌هايي خاص اشاره کرد که رفتارهاي فرهنگي، عامل تعيين‌کننده‌اي براي کودک به شمار مي‌آيد تا شخصيت دروني خود را با انتظارات اجتماعي هماهنگ کند. يافته‌هاي تحقيق وي، نشان مي‌دهد که پسرها و دخترها، حتي در سنين کم، مانند پنج يا شش سالگي و با توجه به تجربه اندکي که در انتخاب کتاب، بدون کمک بزرگ‌تر خود دارند، آشکارا تفاوت‌هاي خود را در انتخاب کتاب نشان مي‌دهند. براي مثال، پسرها بيشتري اوقات کتاب‌هاي غير داستاني و دخترها کتاب‌هاي داستاني را براي مطالعه انتخاب مي‌کنند. محقق، هم‌چنين به اين نکته مهم دست يافته که پسرهاي کودکانستاني و پايه اول، نسبت به دخترها،

دخترها بيشتري داستان‌هاي عاشقانه و تاريخي را ترجيح مي‌دهند.

در حالي که پسرها بيشتري کتاب‌هايي درباره حيوانات و با موضوع‌هاي علمي مي‌خوانند

علاقه به مطالعه در پسرها و دخترها، با بالا رفتن سن شان تغيير مي‌کند.

هم‌چنين مي‌توانيم فرض کنيم که تغييرات اجتماعي نيز

بر اين علاقه‌مندی‌ها تاثير مي‌گذارد

پژوهشي جامع، درباره نقش تبعيض جنسي در درک خواندن که توسط محققي به نام «ساندرا في آلمن گاردینر»^۷ انجام گرفته، نشان مي‌دهد که مشخص کردن تفاوت‌هاي شخصيت مذکر و مؤنث، بسيار دشوار است. پس از بررسي پژوهش‌هايي درباره مشخص کردن نقش جنسيت و تبعيض‌هاي موجود در اين زمينه، گاردینر به بررسي پژوهش‌هايي مي‌پردازد که در آن‌ها عوامل مؤثر بر تبعيض جنسي در فرآيند خواندن، مشخص شده است. گاردینر مي‌نويسد: «تحقيقات موجود نشان مي‌دهد که منطقه خاکستري، در مفهوم مقوله مذکر - مؤنث وجود دارد. به معنای ديگر، مي‌توان گفت که براساس اين تحقيقات، هيچ نشانه قطعي وجود ندارد که نشان بدهد مفهوم مذکر - مؤنث به معنای دو قطبي بودن آن‌ها و يا جدایي قاطع مردانگي و زنانگي از يکديگر است.»

گاردینر چنين نتيجه‌گيري مي‌کند که از بررسي نقش تفاوت‌هاي جنسي در مطالعه، نتايج متفاوت و گوناگوني به دست آمده است. وي خاطر نشان مي‌کند که تفاوت بين پسرها و دخترها، با توجه به تفاوت‌هاي ظاهري و دروني جنسي، بيش از تفاوت‌هايي نيست که بين خود پسرها و يا در بين دخترها مشاهده مي‌شود. يافته‌هاي گاردینر در اين باره که آيا پسرها و دخترها در پايه پنجم ابتدائي، به

ادبیاتی علاقه دارند که تفاوت‌های جنسی در آن‌ها آشکار می‌شود، چنین است: «درک معنای مطالبی که در آن‌ها تفاوت‌های جنسی بین پسرها و دخترها آشکار است، روی علاقه یا بی علاقه‌گی به متن، تأثیر ناچیزی دارد.»

کتابهای مناسب برای پسرها

خلاف نظر برخی از محققین، انتخاب کتاب برای پسرها توسط معلمین و کتابداران، به مراتب ساده‌تر است، زیرا در بیشتر کتاب‌ها، شخصیت اصلی مرد است. این امر، به خصوص در مورد کتاب‌های مصور صادق است. براساس تحقیقی که توسط «بکی ری»^۱ در مینه وجود شخصیت مذکر در کتاب‌هایی که برنده «مدال کالدات»^۲ شده‌اند، انجام گرفته است، چنین نتیجه‌گیری می‌شود که از سال ۱۹۵۰، ۶۵ درصد کتاب‌ها دارای شخصیت مذکر و ۳۵ درصد دارای شخصیت مؤنث هستند. یک سوم این کتاب‌ها فقط تصاویر مذکر دارند و بسیاری از این کتاب‌ها روی سه عنصر مردانه تأکید می‌ورزند: مردها نباید احساسات خود را آشکار کنند، مردها باید هرکاری را به بهترین نحو انجام دهند و مردها مسئول آسایش دیگران هستند. این نتیجه ممکن است تاکنون تغییر کرده باشد. در تحقیق دیگری که اخیراً انجام شده و به مقایسه کتاب‌های مصور برنده جایزه کالدات که بین سال‌های ۱۹۶۷ و ۱۹۷۱ چاپ شده‌اند، با کتاب‌هایی که اخیراً این جایزه را به خود اختصاص داده‌اند، پرداخته است، برتری آشکار جنس مذکر به مؤنث را نشان می‌دهد.

چه چیزی برای خواندن مناسب است؟

شاید پسرها وقتی به دوران راهنمایی می‌رسند، دیگر داستان نمی‌خوانند؛ زیرا برای این کار وقت ندارند. محقق به نام «ماری آلیس ویلر»^۳، پس از تحقیق در این زمینه، به این نتیجه رسیده است که به گفته مادران، پسرها بیشتر در این سن سرگرم فعالیت‌های فوق برنامه می‌شوند؛ برنامه‌هایی نظیر ورزش، فعالیت‌های پیشاهنگی، فراگیری درس‌های موسیقی، مهارت در تایپ و مسئولیت خرده‌کاری‌های خانه را بر عهده می‌گیرند و به همین علت علاقه آن‌ها به مطالعه داستان کاهش پیدا می‌کند. بعضی از مردها مشاهده کرده‌اند که پسرهای شان به رختخواب می‌روند، بدون این که قبل از آن کمی مطالعه کنند. درعین حال، مادرهایی هم مشاهده کرده‌اند که بچه‌های شان به مطالعه کتاب‌هایی که دوست دارند و برای سرگرمی مناسب هستند، روی می‌آورند. حتی بعضی‌هاشان متوجه شده‌اند پسرهای شان بیشتر از قبل کتاب می‌خوانند و مواد خواندنی مختلفی را انتخاب می‌کنند. بعضی از پسرها در کارهای مربوط به چاپ و نشر در مدرسه، همکاری می‌کنند. عده‌ای سرمیز صبحانه روزنامه می‌خوانند و بعضی کتاب‌هایی می‌خوانند که اطلاعات ورزشی شان را افزایش می‌دهد. با وجود این، سؤال مهم این است که کدام یک از این موارد، مطالعه واقعی به حساب می‌آید؟

محققان به این نتیجه رسیده‌اند که پسرها کتاب‌های متنوع‌تری را برای مطالعه

انتخاب می‌کنند تا دخترها و این که دخترها کتاب‌هایی را مطالعه می‌کنند که پیش از آن، توسط مادرها بررسی و ارزیابی شده است. هم‌چنین، متوجه شده‌اند که پسرها علاقه بیشتری به مطالعه درباره مسائل و رویدادهای اجتماعی دارند.

دیدگاه یک زن

خانم «فرانسیس ا. کازمک»^۴، در مقاله خود به نام «پیشرفت ادبی و اخلاقی از نظر یک شخص مؤنث»، «اخلاقیات مؤنث» را بررسی می‌کند و به ما می‌گوید که چرا او فکر می‌کند چنین دورنمایی از اخلاقیات، مهم است و کتاب‌های مناسبی را برای مطالعه در این زمینه پیشنهاد می‌کند. کازمک چنین می‌نویسد: «اهمیت درک مفهوم مؤنث بودن درباره خود و اخلاقیاتی که بر مبنای مراقبت، توجه، ارتباط خویشاوندی، صحبت‌ها و تضادهای کم اهمیت به وجود می‌آید، به آموزگاران، دانش‌آموختگان، نویسندگان و مردم در تمام طول زندگی آشکار است. در دنیای آشفته ما، جایی که دیوانه‌وار در خطر انهدام هسته‌ای قرار داریم، عصیان یا تهدید به عصیان، به نظر کاری بی‌پوده می‌رسد. ما به یافتن راهی متفاوت نیاز داریم تا روابط خود را نسبت به یکدیگر و با محیط اطراف خود درک کنیم. ما به استعاره‌های نو و راه‌های تازه برای بحث درباره تضادها، اخلاقیات و عدالت نیاز داریم. اخلاقیات جنس مؤنث، با تأکید بر مراقبت و توجه به ارزش و اهمیت عادلانه هر چیزی، می‌تواند چنین زبان جدید و بینش متفاوتی را پیش روی ما بگذارد.»

قدم نهادن در مسیری استوار

انتخاب بهترین مواد برای مطالعه، کاری است بس دشوار. وقتی شخصی در جست و جوی مواد مطالعاتی است تا خواننده خاص آن را به مطالعه تشویق کند - در این مورد خاص پسرها - یک نفر باید خطر متهم شدن به تبعیض جنسی، تبعیض نژادی و با سانسورچی شدن را به جان بخرد. بنابراین، باید وظیفه خود را درست انجام دهیم. برای انتخاب و فراهم کردن یک مجموعه کامل برای پسرها و دخترها، باید با بینش وسیع، دقیق، عادلانه و با ظرافت به انتخاب کتاب اقدام کرد.

چنین کاری بسیار مشکل خواهد بود، ولی ما باید همه کوشش خود را برای انجام آن به کار ببریم.

پانوشت‌ها:

1. Jerri Jaudon Kropp.
2. Charles F. Halverson.
3. Mary Watson.
4. Glenda T. Childress.
5. Feminist: (مترجم: نهضت آزادی زنان، اعتقاد به تساوی حقوق زن و مرد)
6. Kropp
7. Halverson
8. Sandra Faye Altman Gardiner
9. Becky Ray
10. Caldecott Medal
11. Mary Alice Wheeler
12. Frances A. Kazemek

خلاف نظر برخی از محققین، انتخاب کتاب برای پسرها توسط معلمین و کتابداران، به مراتب ساده‌تر است، زیرا در بیشتر کتاب‌ها، شخصیت اصلی مرد است

